

PÁLOSFALVI TAMÁS

A Szcencsei és Pekri családok a 15. században és a 16. század első harmadában

A tisztelt olvasóban joggal merülhet fel a kérdés, mi köti össze a címben szereplő két családot, és mi indokolja a velük való foglalkozást? Nos, a kérdés első felére az egyszerű válasz így hangzik: a 15–16. században mindkét család a szlavóniai nemesség leggazdagabb, várbirtokos elitjéhez tartozott. Ez talán még nem indokolja kellőképpen együttes tárgyalásukat, de további megfontolások mindenképpen alátámasztják egyfajta „párhuzamos életrajz” létjogosultságát. Kezdjük mindjárt ott, hogy mindkét család előkelő Árpád-kori nemzetségből származott le, és ennek megfelelően bárói ősökkel büszkélkedhetett. Mindkét familia életében döntő fordulatot jelentett a Zsigmond király elleni lázadás, amely után, ha korábban nem is, végleg kénytelenek voltak leszámolni bárói ambícióikkal. Helyben presztízsük jelentős maradt, egyes tagjaik még az udvarba is bejutottak, de annak lehetősége, hogy valamiképpen visszaverekedjék magukat a bárók közé, Mohács előtt már fel sem merült. A Szcencseiek és Pekriek is adtak vicebánt Szlavóniának, nem is egy alkalommal, hivatalviselésük rekonstrukciója így kormányzattörténeti szempontból sem érdektelen. Végül mindkét család jóval túlélte a mohácsi katasztrófát, történetük 1526 előtti megismerése tehát egy kora újkori összehasonlító vizsgálatnak is alapját képezheti.

Történetük legalább részleges elbeszélését kellően indokolja, hogy Magyarországon eleddig még csak érintőlegesen sem foglalkozott velük senki, a szomszédos Horvátországban is csupán egyetlen ember, csaknem egy évszázaddal ezelőtt Vjekoslav Klaić, aki megírta a Szcencseiek történetét,¹ de az ő eredményei sem bizonyultak maradandónak. Klaić a saját kutatásai alapján összeállított egy családfát is, de – mint alább látni fogjuk – eredményeit kibékíthetetlen ellentmondások terhelik. Magyarországon ezzel szemben még egyáltalán nem készült semmiféle Szcencsei családfa, Karácsonyi ismert munkája² pedig nem terjed túl a 14. század derekán. A nehézségek viszont éppen ezt követően kezdődnek. A Pekriek családfáját a 15. század második feléig terjedően összeállította ugyan Engel Pál, de ezen

éppen a család legfontosabb tagja, a Mohács utáni másodvitézséget megalapozó Pekri Lajos nem találta meg a helyét.³

Ez természetesen nem a fájdalmasan korán elhunyt szerző hibája, aki talán a legjobban örülne a kiegészítéseknek. Hogy az alapos kutatásokon alapuló családfák mennyire hiányoznak, annak illusztrálására álljon itt két példa. Egy közelmúltban megjelent, egyébként kitűnő könyv nem kisebb személyiséget kapcsol az ugyancsak szlavóniai raszinyakeresztúri Bocskaiakhoz, mint Bocskai István erdélyi fejedelmet,⁴ jóllehet ő teljesen más családból származott, és semmi köze nem volt a Gutkeled nemzetség egyetlen ágához sem. Kubinyi András viszont egy rendkívül adatgazdag tanulmányban,⁵ az ugyancsak vicebáni hivatal viselő Gyulai János rokonságát nyomozva vehette volna hasznát egy jó családfának, amelyből kiderül, hogy Gyulai anyósa Bocskai János leánya volt, Gudovci István felesége viszont a család másik ágából való Bocskai Péter leánya, Potenciána. A dolog lényege természetesen nem a nevek cserélgetésében és a nagy elődök munkájának javíthatóságában áll. Bármilyen használható társadalomtörténeti munka alapját csak megbízható családrekonstrukciók képezhetik, amint erre éppen Engel Pál szolgáltatott azóta sem megközelített példát Ung megye nemességének vizsgálatával.⁶ Az alábbiakban ezért kísérletet teszünk a két család 15. századi történetének felvázolására, némi kitekintéssel a megelőző és következő korszakra.⁷ A tanulmány célkitűzése alapvetően családtörténeti jellegű, ezért a legfontosabb családtagok életpályájának ismertetésén kívül jelentős helyet biztosít a genealógiai fejtegetéseknek is.

1. A Tibold nemzetségből⁸ származó Szcencsei család egyike volt a legegyszerűbb szlavóniai családoknak. Tibold

¹ Vjekoslav Klaić: Plemići Svetački ili nobiles de Zempche (997–1719). Zagreb, 1913. (Rad Jugoslavenske Akademije znanosti i umjetnosti 199).

² Karácsonyi János: A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig. I–III. k. Bp., 1900–1904. [Reprint egy kötetben: Bp., 1995. – ez utóbbi oldalszámaira hivatkozom.]

³ Engel Pál: Középkori magyar genealógia. CD-ROM. Bp., 2001. Tény nem, Pekri.

⁴ G. Etényi Nóra–Horn Ildikó–Szabó Péter: Koronás fejedelem. Bocskai István és kora. Bp., 2006. 13.

⁵ Kubinyi András: Ernuszt Zsigmond pécsi püspök rejtélyes halála és hagyatékának sorsa (A magyar igazságszolgáltatás nehézségei a középkor végén). *Századok*, 135 (2001) 337.

⁶ Engel Pál: A nemesi társadalom a középkori Ung megyében. Bp., 1998. (Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok, 25.).

⁷ Az ugyanehhez a társadalmi réteghez tartozó Bocskai család történetét egy másik tanulmányunkban tervezzük vizsgálat alá venni.

⁸ Karácsonyi J.: i. m. 1007–1011.

bán⁹ leszármazottai országos méretekben is számottevő birtokok urai voltak Somogyban, illetve Körös megye déli szegletében,¹⁰ és ennek megfelelően jelentős szerepet játszottak az ország politikai életében.¹¹ I. Bodor (Budur) comes hat fia 1231-ben megosztotta birtokait. A szlavóniai jószágokat két fivérével együtt az a Tibold kapta, akinek leszármazása egyedül követhető végig a középkoron.¹² Azok az ágak, amelyek a somogyi birtokokat kapták, teljesen eltűntek a 14. század első harmadára,¹³ így a Tiboldtól leszármazott Szcencseiek már kizárólag mint szlavóniai birtokosok bukkanak föl. A Lajos király halálát követő zavaros idők azonban az ő hatalmukat is alaposan megtépták: a Zsigmond elleni felkelés következtében átmenetileg valamennyi birtokukat elvesztették, jórészüket a Szentléleki Kasztellánfiak kapták meg.¹⁴ A fejrőkői uradalmat csak rövid időre tudták visszaszerezni,¹⁵ tartósan pedig a névadó Szcencse és terjedelmes tartozékai maradtak a kezükön.¹⁶ Az uradalom és a hozzátartozó Szombathely vár/kastély¹⁷ mellett birtokokkal rendelkeztek Zágráb és Orbász megyékben is, melyeken a 15. század második felében három kastélyuk állt: Csubin, Rakovac, Novi.¹⁸ Vagyonuknak köszönhetően továbbra is a szlavóniai köznemesség legvagyonosabb rétegéhez tartoztak, de politikai szerepvállalásuk véglegesen szűkebb hazájukra, Szlavóniára korlátozódott.

⁹ Míg *Karácsonyi J.*: i. m. 1008. a 13. században élt I. vagy II. Tiboldban keresi azt a bánt, aki után a nemzetség tagjai *de genere Thiboldi bani* nevezték magukat, Klaić valószínűbb vélekedése (*V. Klaić*: i. m. 7.) a Kálmán király idején élt Tibold comes-szel azonosítja a bánt. Furcsa módon Karácsonyi még csak meg sem említi az utóbbi Tiboldot, ellentétben Pauler Gyulával, aki egyértelműen Tibold (Theobald) somogyi ispántól eredezteti a Tiboldokat (*Pauler Gyula*: A magyar nemzet története az Árpád-házi királyok alatt. Bp., 1899. I. k. 407.)

¹⁰ A birtokokra ld. *V. Klaić*: i. m. 18–19.

¹¹ Uo. 7–16.

¹² *Karácsonyi J.*: i. m. 1008.

¹³ Uo. 1011.

¹⁴ *V. Klaić*: i. m. 24.

¹⁵ Legkésőbb 1423-ban ismét Szcencse Lászlóé a fejrőkői uradalom, 1453-ban pedig már Hunyadi János kezén találjuk. *Engel Pál*: Magyarország világi archontológiája 1301–1457. I–II. k. Bp., 1996. (História Könyvtár. Kronológiák, adattárak, 5.) I. k. 311. Mivel 1442-ben Szcencse Jánosnak még két várnagyát említik (Magyar Országos Levéltár [a továbbiakban: MOL] Diplomatikai Fényképgyűjtemény [a továbbiakban: DF] 255717), hipotézisként megkockáztatható, hogy az egyik a fejrőkői, a másik pedig a szombathelyi. Ebben az esetben talán a Tallóci Matkó halálát követő zürzavarban veszítették el Fejrőkőt, amely aztán valamiképpen Hunyadi János kezére került.

¹⁶ *Csánki Dezső*: Körösmegye a XV. században. Bp., 1893. (Értekezések a történeti tudományok köréből, XV.) 12.. sz.) 37.

¹⁷ Szombathely, bár oppidum, soha nem említik külön az adójegyzékek, mindig csak a szencseie plébános néhány telkét. *Josip Adamček–Ivan Kampuš*: Popisi i obračuni poreza u Hrvatskoj u XV i XVI stoljeću. Zagreb, 1976. 10., 30., 98. Szombathely felváltva szerepel mint *castrum* és mint *castellum*: *castrum* pl. 1476 MOL, Diplomatikai Levéltár [a továbbiakban: DL] 74528.), 1504 (*V. Klaić*: i. m. 42–43.); *castellum* pl. 1456 (DL 106834.), 1509 (DL 25510.).

¹⁸ DF 255882: „castellis Chwbyn in Zagradiensi necnon Rakov(a)z et Nowy vocatis in de Orbaz comitatibus”. Már 1456-ban „universa castella ipsorum in dicta Zenche et ultra fluvium Zawe habita et existencia” említenek: DL 106834. Magam a forrásokban nem találtam nyomát annak a kastélynak, amelyet *Csánki D.*: Körösmegye i. m. 37. Szencsén feltételez; minden jel arra mutat, hogy a szencseie uradalom erőssége Szombathely volt.

Politikai szerepet a felkelés után először Szcencse László (Klaićnál III. László)¹⁹ játszott, aki 1417-ben Lack Dávid bán familiárisaként zágrábi ispán lett, majd több mint nyolc éven át szolgálta Cillei Hermant vicebánként (1427. március–1435. augusztus).²⁰ Ő bizonyosan Tibold fia János mester (Klaićnál VI. János) fia volt.²¹ Cillei halála után Tallóci Matkó szolgálatába állt, jaijai várnagy lett.²² Fontos megjegyezni, hogy a Tiboldfi melléknevet kizárólag ez a János fia László használja, ami mutatja, hogy az nem az Árpád-korban élt Tibold bánra, hanem László nagyapjára (Klaićnál II. Tibold) vonatkozik. Szcencse László felesége Ronhóci András vicebán leánya, Katalin volt, akitől László mellett két leánya, Borbála és Anna született.²³ Szcencse János fia László 1448 áprilisában még biztosan él,²⁴ 1452-ben viszont már néhai.²⁵

Az ő leszármazottaival már nincs minden rendben. Klaić szerint (Tiboldfi) János fia Lászlónak három fia volt: Kristóf, János és László, és rajtuk keresztül ő lett volna valamennyi későbbi Szcencse őse.²⁶ A rekonstrukció alapja egy 1443. évi tiltakozás a pozsegai káptalan előtt, amely valóban egy László három ilyen nevű fiát említi.²⁷ Ugyanerre az irányba mutat egy 1456-os adat, amelyben Szcencse néhai László fia János és ugyanazon László fia László szerepel.²⁸ Utóbbi esetben azonban a fogalmazás mindenképpen furcsának mondható, amennyiben valóban testvérekről van szó. Más adatok viszont egyenesen ellentmondanak a fentieknek. 1442-ben Szcencse Tibold fia János fia László és az ő fia, ugyancsak László (Klaićnál IV. László) mellett a másik Szcencse (*de alia Zenche*) János fia néhai László fia János bukkan fel, és Kristótot az oklevél csak az utóbbi János *carnalis* fivérének mondja.²⁹ Ezen adat kizárja, hogy János apja azonos lenne János fia László vicebánnal, de János és ifjabb László sem lehetnek testvérek. Az adat értékét

¹⁹ Az általam rekonstruált leszármazás jelentősen eltér a Klaić által készített családfától, így az összehasonlítást és azonosítást megkönnyítendő megadom a horvát történész által az egyes családtagnak adott számokat is.

²⁰ Zágrábi ispán: *Engel P.*: Archontológia i. m. I. k. 259. Vicebán: 1427. márc.: *Engel P.*: Archontológia i. m. I. k. 20.; 1435. aug.: DL 100503. Klaić érdekes módon egyáltalán nem említi Szcencse László vicebánságát.

²¹ 1432: Ladislai filii Johannis filii Thyboldi de Zenche (DL 74485); 1437: Ladislaus Tyboldi de Zenche familiaris noster (Tallócié) (DL 74492).

²² *Engel P.*: Archontológia i. m. I. k. 332.

²³ 1421: Zsigmond-kori oklevéltár. (Szerk. Mályusz Elemér–Borsa Iván–C. Tóth Norbert–Neumann Tibor) I–XI. k. Bp., 1951–2009. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai II. Forráskiadványok 1., 3–4., 22., 25., 27., 32., 37., 39., 41., 43., 49.) (a továbbiakban: ZsO) VIII. k. 1161.; 1428: Po vijesni spomenici zagrebacke biskupije (1421–1440.) (SKUPIO i priredio Andrija Lukinovic.) Zagreb, 1994. 253.; 1452: DL 101749.

²⁴ DL 74497.

²⁵ DL 101749.

²⁶ *V. Klaić*: i. m. 27.

²⁷ „Cristoforum, Johannem, Ladislaum filios Ladislai de Zenche”: Alsószlavóniai okmánytár (Dubicza, Orbász és Szana vármegyék). 1244–1710. (Szerk. Thallóczy Lajos és Horváth Sándor.) Bp., 1912. (Monumenta Hungariae Historica Diplomataria, XXXVI.) 173–174.

²⁸ „egregius Johannes filius quondam Ladislai de Zenche, ill. Ladislaus filius similiter eiusdem Ladislai de Zenche” (DL 106834).

²⁹ Vizsgálat „Ladislai filii Johannis filii Tibaldi de Zenche et Ladislai filii sui de eadem” panaszára, „Johannes filius quondam Ladislai filii Johannis de alia Zenche, ex commissione et voluntate Cristofori fratris sui carnalis” hatalmaskodik (DF 255717.).

növeli, hogy a panasz előadója maga Szencsei János fia László, akiről okkal feltételezzük, hogy ismerte a saját családját. 1448-ban ismét csak Tibold fia János fia László és ugyanazon Szencsei (*de eadem Zencze*) *néhai* László fia János szerepel;³⁰ ebben az esetben a nevezettek együtt tesznek panaszt egy harmadik féllel szemben, ami ismét csak az előadottak hitelességét erősíti. Visszatérve most a két első adatra, az 1443-as nyugodtan figyelmen kívül hagyható, hiszen a tiltakozó Cserneki Dezső aligha volt pontosan tisztában a Szencseiek pontos leszármazásával. Az 1456. évi bevallás esetében viszont arra gyanakodhatunk, hogy az *eiusdem* az írnok hibájából került a *similiter* mellé, amely viszont jó helyen van, hiszen János és ifjabb László apját is Lászlónak hívták.

Marad ugyanakkor a kérdés, hogy amennyiben János és Kristóf nem László vicebántól születtek, akkor kitől? Bizonyosat ugyan nem tudunk, de elég valószínű, hogy attól a Kakas mestertől származtak le, aki 1343-ban osztozott meg a fivérével, Lökössel a család birtokain, akitől viszont Tibold ága származott.³¹ Eszerint Kakas mester unokájának, Jánosnak ugyancsak volt egy László nevű fia, akitől aztán János és Kristóf született. Ez megmagyarázná a másik Szencse említését, hiszen az osztozást követően valóban két Szencsét emlegetnek a források, mint ahogy a tartozékokat is Alsó és Felső Szencse néven találjuk.³²

A nehézségeknek azonban még nem értünk a végére. Klaić ugyanis nem két, hanem három egymást követő Lászlót különböztet meg, akik közül az utóbbi kettő – apa és fia – viselte volna a vicebáni hivatalt.³³ A középső László azonos lenne azzal, aki 1460-ban – és mint látni fogjuk, még több évig – volt vicebán. Csakhogy az ő állítólagos fia a pápai udvarhoz betérjesztett kérelmében 1462-ben azt állította, hogy húsz évvel korábban, nyolc évesen már árva volt, amikor Haraszi Tapán Kelemen arra kényszerítette, hogy vegye feleségül a leányát, Lucát.³⁴ A horvát történész alighanem éppen a kérvény alapján helytelenül tette (III.) László halálát 1443 elé, de érthetetlen, miképpen gondolta, hogy a húsz évvel korábban elárvult Lászlónak még 1460-ban is élt az apja. Mindjárt szó lesz róla, hogy Szencsei László állítása nem teljesen felelt meg a valóságnak, ennek ellenére semmilyen forrás nem indokolja, hogy három Lászlóval számoljunk: János fia László vicebánnak a jelek szerint egyetlen, ugyancsak László nevű fia volt (többről legalábbis nem tudunk), és ő volt az, aki nem is egyszer, hanem háromszor viselte a vicebáni hivatalt. (Klaić ráadá-

sul az általa feltett középső Lászlónak még egy fiút, Miklóst tulajdonított, akire később még visszatérünk.)

Csakhogy László pápai bevallásával, mint arról szó esett, nincs minden rendben. Őt már 1432-ben említik a források,³⁵ ha tehát elfogadjuk, amit állított, akkor a kényszerű házasságnak legkésőbb 1440-ben kellett történnie. Ekkor viszont még bizonyosan nem volt árva, hiszen az apja, mint láttuk, csak valamikor 1448 után halt meg. Ebben az esetben pedig alapos okkal kételkedhetünk az általa előadottak igazságában. A valószínű megoldáshoz a pápai kérvény szövegének, valamint az abban érintettek helyzetének együttes vizsgálata vihet közelebb.

A kérvény szerint, amidőn László szülei halála után mintegy nyolc éves volt, magához hívta (Haraszi) Tapán Kelemen, aki akkor „királyi hivatalnok volt, és így módfelett befolyásos” (*admodum potens quia officialis regius erat*), ennek ellenére a saját helyzetén akart javítani (*cupiens condicionem suam facere meliorem*). Miután a gyermek László gyanút fogott, visszafordult ugyan, de Kelemen erőszakkal magához vitette, és fenyegetésekkel arra kényszerítette, hogy ígérje meg: feleségül fogja venni akkor hét év körüli Luca lányát. Cserében felajánlotta, hogy atyai örökségét, amelynek nem csekély része idegen kézen van, visszaszerzi (*res, possessiones, hereditates et bona tua patrimonialia que non parum sunt distrata recuperabo*). Végül a megrettent László „inkább félelemtől mint szeretettől vezetve” (*timore potius quam amore ductus*) hozzájárult az eljegyzéshez, a megállapodást kézfogással megerősítették, de amint hazaért, visszavonta a beleegyezését, „tekintve, hogy a nevezett Kelemen nem teljesítette ígéretét” (*attento quod dictus Clemens promissa non adimplebat*). Most pedig, húsz év elteltével, kéri az egyébként sem törvényes eljegyzés érvénytelenítését, hogy végre megházasodhasson.

A kérvény nyomán elrendelt vizsgálatot a vaskai apát végezte, és nyilván neki is szemet szűrt, hogy László az erőszakos eljegyzés általa említett időpontjában nem volt árva. Talán a kérelmező más állításairól is kiderült, hogy nem felelnek meg a valóságnak, mert minden arra utal, hogy a vizsgálat Szencsei Lászlóra nézve kedvezőtlenül végződött. Özvegye, Luca ugyanis 1500-ban öt Varsád megyei birtokot hagyott a zágrábi káptalanra, és mind az ötről kimutatható, hogy Ludbreg vár tartozékai voltak.³⁶ Ebből pedig egyértelmű, hogy a végrendelkező özvegy azonos Haraszi Tapán Kelemen és Ludbregi Dorottya leányával. Amiből az is következik, hogy az a Luca aszszony, aki 1489-ben Szencsei László özvegyeként nyugtatta Szencsei Ferencet jegyajándéka ügyében, ugyancsak nem lehet más személy.³⁷ Vagyis Szencsei László végül akarva-akaratlanul Haraszi Tapán Luca oldalán élte le az életét.

Érdemes ezek után abból kiindulni, hogy az eljegyzés talán mégsem kényszer hatása alatt köttetett. Az após, Haraszi Tapán Kelemen pályafutása Bónis György kutatásai-

³⁰ „in personis Ladislai filii Johannis filii Thiboldi de Zencze et Johannis filii quondam Ladislai de eadem Zencze” (DL 74497.).

³¹ Anjoukori okmánytár. Codex diplomaticus Hungaricus Andegavensis. (Szerk. Nagy Imre–Tasnádi Nagy Gyula). I–VII. k. (1301–1359) Bp., 1878–1920. IV. k. (Monumenta Hungariae Historica. Magyar Történelmi Emlékek. Első osztály: Okmánytárak.) 362–370.

³² Vö. pl. J. Adamček–I. Kampuš: i. m. 10., 30.

³³ V. Klaić: i. m., a 26–27. oldal közötti genealógiai tábla. A genealógiai problémák boncolgatásánál a továbbiakban is erre a táblára hivatkozom, anélkül, hogy minden alkalommal lábjegyzetben utalnék rá.

³⁴ Augustinus Theiner: Vetera monumenta historica Hungarum sacram illustrantia. I–II. k. Romae, 1859–1860. II. k. 372–373. Archivio Segreto Vaticano. Sacra Poenitentia Apostolica. Registra Matrimonialium et Diversorum vol. 10 (1462) 204 r/v.

³⁵ DL 74485. Ladislai filii Johannis filii Thiboldi de Zencze ac alterius Ladislai filii eiusdem.

³⁶ Monumenta Historica liberae regiae civitatis Zagrabiae. (Ed. Ioannes Baptista Tkalčić) I–XIV. k. Zagrabiae 1889–1932. (a továbbiakban I. B. Tkalčić) III. k. 328–331.

³⁷ DL 74535.

nak köszönhetően jól ismert. A szegény Vas megyei nemesi családból származó Kelemen jogászként futott be szép karriert, és ami a mi szempontunkból érdekes, 1437-től ő volt a körösi szék ítélmestere, legkésőbb 1444-től pedig egyszersmind országbírói ítélmester.³⁸ Ráadásul nemcsak állása, hanem házasságai révén is kötődött Szlavóniához: első felesége Szentjakabi Klára volt, a második Ludbregi Dorottya, és az utóbbtól született Luca lánya.³⁹ Dorottya annak a Ludbregi Istvánnak volt a leánya, aki 1421-ben gyermekei nevében is elzálogosította ludbregi birtokrészét – két kastéllyal együtt – Rohonci Andrásnak. Rohonci leányát, Katalint pedig, mint láttuk, éppen idősebb Szcencsei László vette feleségül, és ebből a házasságból született a kérvényező László. Utóbbinak így anyja és felesége révén két jogcíme is volt a ludbregi uradalom megszerzésére, és ebben számíthatott apósa jogi ismereteire és befolyására.

De nemcsak ebben. Zsigmond uralkodásának utolsó éveiben a Szentléleki Kasztellánfiak ismét kísérletet tettek a Szcencsei birtokok megszerzésére. 1432-ben Adefi Péter, a zágrábi püspökség *vicarius temporalis*-a, három évvel később pedig Kasztellánfi Gáspár kérte fel Zsigmondtól a Szcencseiek birtokait, még mindig az évtizedekkel korábbi lázadásra hivatkozva.⁴⁰ Jóllehet próbálkozásuk sikertelen maradt, a Zsigmond halálát követő zűrzavaros években mindenképpen jól jött volna egy házassági szerződéssel egybekötött szövetség az udvarban is otthonosan mozgó körösi (és országbírói) protonotáriussal.⁴¹ Nagyon valószínű tehát, hogy valamikor az 1440-es évek folyamán minden kényszertől mentesen állapotok meg ifjabb Szcencsei László és Haraszi Tapán Luca házasságában, de amikor a dolog a megvalósulás állapotába jutott, már nem tűnt annyira kedvezőnek László számára. 1451-ben ugyanis meghalt Tapán Kelemen, ráadásul a ludbregi uradalom Rohonci Anna révén férje, Turóci Benedek kezére került, aki a Cilleiek varasdi ispánja volt, Mátyás trónra lépése után pedig egyenesen a bárók közé emelkedett.⁴² Vele szemben talán már esélytelennek érezte magát László, ezért, meg egy jobb „parti” kedvéért próbálta meg a házasság érvénytelenítését, sikertelenül.

A pápai kérvény beadásának idején ifjabb Szcencsei László már harmadik éve szlavón vicebán volt. 1459. január elején találkozunk vele ilyen minőségben először,⁴³ és

mivel a társa előbb Szentléleki Adefi Miklós, majd Mesz-tegnyői Szerecsen Péter volt, az utóbbi pedig biztosan Újlaki Miklós familiárisa,⁴⁴ egyértelmű, hogy Szcencsei Vitovec János helyettese volt. Valóban, 1463 májusában rokonával, Szcencsei Jánossal együtt Vitovec familiárisai között kapott kegyelmet Mátyástól.⁴⁵ Bár vicebánként 1464. január elején találkozunk vele utoljára,⁴⁶ minden bizonnyal Vitovec leváltásáig (1464. március) viselte hivatalát.

Itt azonban újabb nehézséggel kerülünk szembe. Szcencsei Jánosnak ugyancsak volt egy László nevű fia, aki 1484. június 23. és december 2. között halt meg.⁴⁷ Mivel János gyermekeit 1442-ben még nem említik, születésüket ezen esztendő utánra kell tennünk. A későbbi felsorolásokban László áll az első helyen, ő lehetett tehát a legidősebb.⁴⁸ Feleségét Krisztinának hívták, gyermekei közül (ha ugyan több volt) csupán egy Miklós nevű élte túl.⁴⁹ A nehézséget az jelenti, hogy az 1470-es és 80-as években gyakran (még háromszor vicebánként is) előforduló Szcencsei László akár vele is azonosítható lenne, ezt azonban az alábbi elvi megfontolások alapján kizárhatónak vélem.

Több szlavóniai köznemesi család vizsgálata azt mutatja, hogy az egy időben tevékeny ágak közül általában csak az egyik játszik politikai szerepet, mégpedig ugyanaz a személy többször, vagy a pozíció apáról fiúra száll. Így például az 1460-as években Szentléleki Adefi Ákos az apját, Miklóst követi a vicebáni hivatalban, a Grebeni, Décsei Rohfi és Bocskai családokban viszont egyetlen ág egyetlen képviselője (Hermanfi László, Rohfi László és Bocskai Péter) viseli többször a tisztséget.⁵⁰ Ezért gondolom, hogy az a Szcencsei László, aki 1470–1471-ben, 1477–1479-ben, majd 1482–1483-ban viselte a vicebáni hivatalt, ifjabb Szcencsei Lászlóval azonosítható, akinek már az apja is vicebán volt, és – mint szó volt róla – 1459 és 1464 között biztosan ő volt Vitovec János bán helyettese. Ha pedig fenti megfontolásunk helyes, következik belőle, hogy az a Szcencsei László, akit 1474-ben a második,⁵¹ 1478-ban pedig a harmadik helyen sorolnak fel a szlavón nemesség képviselői között,⁵² ugyancsak az akkor már háromszoros vicebán László fia

³⁸ Bónis György: A jogtudó értelmiség a Mohács előtti Magyarországon. Bp., 1971. 183.

³⁹ DL 44262.

⁴⁰ DL 74485., 74492.

⁴¹ Hogy ez nem pusztán hipotézis, mutatja az a megállapodás, amelyet Kelemen mester Menyődi Senye Tamással kötött 1449-ben. Az egyezés számos pontja közül szempontunkból most az az érdekes, amelyben Senye Tamás kijelentette, hogy bár Ulászló királytól számos adományt kapott, azoknak nem tudott érvényt szerezni. Ezért a kérdéses birtokok felére nézve osztályos fivérévé fogadta Kelemen mestert, aki cserében vállalta, hogy a saját költségén segít megszerezni az adományozott birtokokat. Ugyanolyan megállapodást kötöttek tehát, amilyenre Szcencsei László is utalt pápai beadványában, csak nem házassági, hanem testvéri szerződéssel kötötték össze: DF 218803.

⁴² Engel P.: Archontológia i. m. I. k. 363. Turóci Benedek karrierje röviden ld. Soós Ferenc: Magyarország kincstartói 1340–1540. Bp., 1999. 39.

⁴³ DF 231416.

⁴⁴ Kubinyi A.: i. m. 341.

⁴⁵ DF 233405.

⁴⁶ Mályusz Elemér: A szlavóniai és horvátországi középkori pálos kolostorok oklevelei az Országos Levéltárban. *Levéltári Közlemények*, 12. (1934) 132.

⁴⁷ DF 255882, 255884.

⁴⁸ Pl. DL 74533.

⁴⁹ Klaić szerint ugyan volt egy Ferenc nevű fia, de az a Franciscus Ladizlaych de Zenthmarthon, akit 1508-ban Fejérvő szomszédai között sorolnak fel, biztosan nem az ő fia volt. Róla még lesz szó. Minden bizonnyal az ő fia volt ezzel szemben az 1495-ben szereplő, alább még említendő László fia Miklós, aki még ezen év folyamán meghalt. 1496. március 14-én II. Ulászló király Szcencsei Györgynek adja „totum jus regium in possessionibus nobilibus condam Ladislai filii alterius Ladislai de dicta Zenchepatri ac similiter condam alterius Ladislai filii olim Johannis de eadem Zenchepatri carnalis prefati Georgii Zenchey in possessionibus eadem Zenchepatri in comitatu Crisiensi ac Chwbyn in comitatu Zagrabiensi necnon Rakowacz in comitatu de Orbaz” (DL 33326.), amiből világosan kiderül, hogy ekkor már egyik Lászlónak sincsenek élő utódai.

⁵⁰ Az adatok egy készülő szlavóniai archontológiából valók, amely hamarosan szintén napvilágot lát.

⁵¹ DF 252056.

⁵² DF 252069.

Lászlóval azonosítható. Ez alapján pedig már felvázolható közéleti pályafutása.

1459 januárja és 1464 márciusa között Vitovec vicebánjaként szolgált, ezután néhány évig csak hatalmaskodásairól hallunk. 1468-ban Körös megye nemességének egyeteme járt közben érte Osvát püspöknél, aki a tizedvita miatt korábban kiközösítette.⁵³ 1470-ben Magyar Balázs bán vicebánjaként tért vissza a közéletbe,⁵⁴ majd 1476 végén Desncei Kapitánfi András mellett Egervári László bán egyik helyettese lett.⁵⁵ 1479 folyamán ismeretlen okból Bocskai Péter vette át a helyét, 1482-ben viszont, amikor Magyar Balázs rövid időre visszatért Szlavóniába, Bocskaival együtt éppen őt tette meg ismét vicebánjává.⁵⁶ 1489. június 28-án már néhai: ekkor özvegye, Luca nyugtatja Szencsei Ferencet, aki a néhai László örökölt birtokaiból hitbérét és jegyajándékát kifizette.⁵⁷

Ifjabb Szencsei László halálának időpontja azért is nagyon fontos, mert segít közelebről meghatározni egy datálatlan lista keletkezési idejét, amely a rajta szereplő személyek által kiállított lovasok számát adja meg.⁵⁸ A lista a Magyar Országos Levéltár mutatójában 1490–1500 közöttiként szerepel, és Kubinyi András is a „századforduló táján” keletkezettnek tekintette.⁵⁹ A listát az 1493-ban meghalt Korbáviai Károly, Frangepán János és Csupor István említése eleve ezen év elé keltezi, de Szencsei László szereplése egyértelművé teszi, hogy Mátyás uralkodása alatt keletkezett. A forrásban a horvát grófokon, valamint János humi vajdán és testvérein kívül szlavóniai nemesek is szerepelnek, Szencsei mellett Battyányi Boldizsár, Csupor István, valamint Csavlovics Pál, akik ugyancsak zsoldot kaptak a királytól bizonyos számú lovas kiállítására. Az 50 lovas Battyányi és a 40 lovas Csupor vitán felül a két leggazdagabb szlavóniai köznemes volt ekkortájt, és a jegyzék Szencsei László helyét 32 lovasával közvetlenül mögöttük jelöli ki. Ezt megerősítik egyébként a szlavón nemesség gyűléseiről fennmaradt listák is, amelyekben – mint láttuk – egyszer a második (1474), egyszer pedig a harmadik (1478) helyen találjuk Szencsei Lászlót. Ugyanebbe az irányba mutat egy 1481. évi adat is: ekkor Szencsei Lászlót két másik korábbi vicebán: Hermanfi László és Décsai Roh László, valamint Csupor István és Gudovci Péter helyettes szlavón ítélőmester társaságában speciális királyi embernek jelölték a zágrábi püspökség és a medvei királyi uradalom el-

határolására; ebben az időben, Tuz János volt bán kegyvesztése után, e megbízatás elsődrendű politikai fontossággal bírt.⁶⁰

Szencsei János távolról sem játszott olyan jelentős szerepet Szlavóniában, mint rokona, ifjabb László. Viszonyok eleinte nem lehetett valami jó, mert László 1456 előtt elvette János feleségének birtokait, János viszont László javaira tette rá a kezét, amikor elfoglalta Szombathely kastélyt.⁶¹ A viszály okait nem ismerjük, később azonban már együtt szolgálták Vitovec Jánost. 1452-ben Hunyadi János kormányzótól kapott kegyelmet addig elkövetett, közelebről nem részletezett vétkeiért,⁶² majd 1454 előtt ismét fej- és jószágvesztésre ítélték a béla apáttal szemben, de a királytól újra kegyelmet kapott.⁶³ 1468-ban János a négy tekintélyes nemes egyike, akik a tizedszedésben segédkező küldötteket kiválasztják.⁶⁴ Nem sokkal utóbb János pécsi püspök, szlavón bán familiájához csatlakozott, és az ő megbízásából Mindszenti Jánossal együtt elfoglalta a levelesített Kőrögyi Gáspár részét a Körös megyei Darnóc várban. Ezután viszont immár saját elhatározásból penderítették ki a társbirtokos, Garai Bánfi Lőrinc várnagyát és többi familiárisát, és elfoglalták a vár másik felét is.⁶⁵ János 1481 előtt halt meg, és legalább kétszer nősült: első felesége 1456-ban már néhai,⁶⁶ halála után özvegye, Katalin szerepel a forrásokban.⁶⁷ Ő a Pozsega megyei Velikei Miklós leánya, Tamás István bosnyák király öccsének, Radivojnak özvegye volt.⁶⁸

Szencsei ifjabb László és János családjával kapcsolatban azonban még mindig nem értünk a nehézségek végére. Utóbbi esetben könnyebb a dolgunk, mert Klaić rekonstrukciója csupán egy ponton szorul korrekcióra: Szencsei László, István és György apjuk, János első házasságából (vagy korábbi házasságaiból) születtek, és a már említett Katalin csak Ferenc, valamint egy Orsolya nevű leány édesanyja volt.⁶⁹ Róluk alább még lesz szó. Ifjabb Lászlónak viszont Klaić egy Miklós nevű fivért tulajdonított, aki még 1520-ban is élt volna. Abban az oklevélben, amelyben a horvát történész szerint Miklóst először említik, valóban szerepel ugyan egy László fia Miklós (*Nicolaus Ladislawycz nobilis [...] filius Ladislai de Zyncze*),⁷⁰ de ő biztosan nem volt László vicebán fivére, amit már a megnevezés formája is mutat. A század folyamán más, Szencsei nevet viselő nemesek is felbukkannak, akiknek e családhoz való tartozása problematikus.

Időrendben haladva, először egy Szencsei László fia Miklóssal találkozunk 1442-ben, aki éppenséggel Szencsei János familiárisa, és a *de eadem Zenche* kitétel egyértelmű-

⁵³ DF 252048.

⁵⁴ DL 100795. (1470. feb. 22.). Tekintve, hogy 1470. február 14-én Paulovci Kelemen mester, helyettes szlavón ítélőmester, még az előző vicebánok: Grebeni Hermanfi László és Mindszenti János pecsétjeivel ad ki oklevelet, a DL 34916. jelzetű, Szencsei László és Szepesi Veres László vicebánok és a szolgabírák nevében kiadott oklevél, amely Mályusz Elemér datálása nyomán január 19-i dátummal került a nyilvántartásba, minden bizonnyal ugyanezen év júniusára teendő (Szent Antal ünnepének harmadik napja).

⁵⁵ DF 262134. Az oklevél 1477. jan. 10-én kelt, de a kinevezésre minden bizonnyal már az előző év őszén sor került.

⁵⁶ DF 290158.

⁵⁷ DL 74535.

⁵⁸ DL 104613.

⁵⁹ *Kubinyi András: A Száva-szentdemeter–Nagyolaszi győzelem 1523-ban. Adatok Mohács előzményéhez.* In: Uő.: Nándorfehérvártól Mohácsig. A Mátyás- és a Jagelló-kor hadtörténete. Bp., 2007. 125. (18. jegyz.).

⁶⁰ DL 37582.

⁶¹ DL 106834.

⁶² DL 74501.

⁶³ DL 44744.

⁶⁴ DF 252047.

⁶⁵ DL 74533.

⁶⁶ DL 106834.

⁶⁷ Pl. DF 255882.

⁶⁸ *Csánki Dezső: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. I–III., V. k. Bp., 1890–1913. II. k. 435.*

⁶⁹ DF 255882, DL 32833.

⁷⁰ DL 33495.

en a minket érdeklő Szencséhez köti.⁷¹ 1450-ben Szencsei Miklós és János mint királyi emberek tűnnek fel,⁷² 1469-ben Szencsei Miklós fia László ellen tesz panaszt Szencsei László fia László;⁷³ 1476-ban Szencsei néhai Miklós fia László Vuk despota fejkői várnagya, valamint Szencsei Horvát István fia László bagyanovci várnagy.⁷⁴ Aztán 1486-ban következik a már említett Nicolaus Ladislawycz, majd 1487-ben Ladizlaus Ladizlawich dictus de Zenche szerepel mint körösi esküdt.⁷⁵ 1495-ben János fiai: György, István és Ferenc mellett szerepel László fia Miklós.⁷⁶ 1508-ban egyszerre tűnik elénk László fia Miklós (*Nicolaus Ladyslayth de Zenchezentharthon*) mint királyi ember, valamint László fia Ferenc (*Francisco Ladyzlayth de Zenthmarthon*) mint szomszéd.⁷⁷ Utóbbi 1524-ben dobovci várnagy.⁷⁸ 1513-ban ismét találkozunk egy Miklóssal,⁷⁹ végül 1517-ben és a következő években bukkan fel Szencsei Miklós, Beriszló Péter bán *affinis et familiaris*-a.⁸⁰

Mielőtt a különböző Miklósook elkülönítésével megpróbálkoznánk, érdemes szemügyre venni az adólajstromokban szereplő Szencseieket. Tudomásunk szerint a család tagjai sem 1495-ben, sem 1507-ben, sem pedig 1517-ben nem élveztek mentességet, így feltehető, hogy valamennyien az összes birtokukkal szerepelnek az összeírásokban. A család portáinak összege meglepő egyezést mutat a három évben: 1495-ben 271,⁸¹ 1507-ben 267,⁸² 1517-ben 262 portával szerepel Szencse a tartozékaival együtt.⁸³ A tartozékok két vajdaságra oszlottak, s a családtagok mindkettőben részesedtek. 1495-ben János fia Györgynek összesen 46 portája van, és „László részéhez” számítottak még 32-t. Istvánnak ugyanakkor 72 portája van, Ferencnek 123, és Peklencén még 17. A számokból jól látszik, hogy Ferencnek egyedül annyi portája van, mint két féltestvérenek együtt. Láttuk, hogy Peklencéből egyedül ő fizette ki Szencsei ifjabb László özvegyének hitbérét, és mivel a falut mindvégig egyedül ő birtokolja, feltételezhető, hogy ő örökölte a vicebán szencsei részét. A másik László birtokrészein viszont a jelek szerint a fivérei: István és György osztoztak.

1507-ben érdekes változás tanúi vagyunk: György birtokait a király időközben lefoglaltatta, majd visszaadatta, mégis csupán 15 portát találunk a kezén; Ferenc özvegyének és fiainak ezzel szemben összesen 137, Istvánnak 95 portája van. Úgy látszik tehát, hogy György birtokának többi részén a fivérei, valamint egy újonnan megjelenő birtokos, az 1507-ben húsz portával szereplő Beriszló Ferenc osztozott. 1517-ben aztán a néhai Ferenc portáit, mégpedig hajszálra ugyanannyit, 137-et, mint tíz évvel korábban,

Peklencével együtt, már egy bizonyos Miklós kezén találjuk, és ő kapta György részét is, 14 portát. Istvánnak ekkor 111 portáját írták össze.

Mindhárom esztendőben felbukkan a lajstromokban egy Nicolaus Ladizla(w)yich nevű személy, vagyis László fia Miklós, aki 1495-ben 9, 1507-ben 4, 1517-ben pedig 2 portával szerepel Szencsén. Mivel az utóbbi évben együtt találjuk egy másik Miklóssal, legalább két Miklóst meg kell különböztetnünk. Gondolhatnánk – amint Klaić is tette – hogy ő talán László vicebán fivére, esetleg János fia László fia, de a néhány jobbágytelekből álló kis birtokrész mindkét megoldást eleve kizárja. Ráadásul 1496-ban Ulászló király mindkét László összes birtokában (nemcsak a körösi, hanem a zágrábi és orbácsi birtokokban is) rejlő királyi jogot Szencsei Györgynek adományozta, tehát már egyiküknek sem voltak leszármazottaik. Mi lehet akkor a megoldás?

Mivel az 1495-ben szereplő László fia Miklósnak közös várnagya volt Szencsei Istvánnal Szombathelyen, ő minden valószínűség szerint János fia László fia lehetett, de már az 1495. évi adólajstrom elkészítése előtt meghalhatott, ezért nem szerepel benne. László fia Miklós (Nicolaus Ladizlawyich) viszont annak a Szencsei Ladizlawich dictus Lászlónak lehetett a fia, aki 1487-ben körösi esküdként szerepel, és akit Klaić azonosnak vett László vicebánnal. Csakhogy a megyei esküdtek listája alapján egyértelmű, hogy az ő társadalmi szintjük a *nobilis* szolgabírákének felelt meg, a négyszeres vicebán, mindig *egregius* címet viselő Szencsei László pedig jóval e szint fölött állt, ráadásul soha nem használta a szlávos Ladizlawyich nevet. Ladizlawyich László alighanem az 1476-ban említett Szencsei Miklós fia László fejkői várnagy fia lehetett, akinek pedig talán az 1442-ben szereplő László fia Miklós volt az apja. Az 1508-ban felbukkanó László fia Miklós és László fia Ferenc pedig alighanem testvérek voltak, valószínűleg László fia László fiai. Ők minden bizonnyal a család egy még távolabbi, szegényebb ágához tartoztak, akár csak az a Szencsei István, akit Miklóssal együtt királyi emberként említenek 1450-ben. Leválásuk minden bizonnyal még az 1343-as osztozkodás előtt történt. Királyi emberi, esküdti megbízatásai, familiárisi szolgálatvállalásuk egyértelművé teszik, hogy távoli rokonainál sokkal szegényebbek voltak, de hogy mi volt köztük a pontos kapcsolat, nem tudjuk. Pusztán hipotézisként felvethető, hogy az 1442-ben Szencsei János familiárisaként feltűnő László fia Miklós kapott rokonától néhány telket Szencse tartozékain, melyeket aztán utódai is birtokoltak. A szláv hangzású nevek alapján talán még az is megkockáztatható, hogy annak a Mihalc-ágnak a leszármazottaival van dolgunk, amelyik utolsó tagja jószágvesztése előtt mint horvát vicebán és spalato podesta tűnik fel.

Sokkal könnyebb helyzetben vagyunk az 1517-ben feltűnő Miklóssal. 1517-re az ő kezére kerültek Szencsei Ferenc részei, valamint György 14 portája. A megoldás kulcsát egy 1505. évi oklevél adja kezünkbe, amely István és György mellett felsorolja az ekkor már néhai Ferenc fiait: Miklóst, Jánost, Mihályt, Kristófit és Farkast.⁸⁴ Világos te-

⁷¹ DF 255717.

⁷² DF 231261.

⁷³ DF 255808.

⁷⁴ DL 74528., 17875.

⁷⁵ DL 32833.

⁷⁶ DF 231904.

⁷⁷ DL 34323.

⁷⁸ DF 277175.: Nobilis Franciscus Ladyslawyich de Zempchezentharthon castellanus castelli Dobowcz.

⁷⁹ DL 101463.

⁸⁰ V. Klaić: i. m. 34.

⁸¹ J. Adamček–I. Kampuš: i. m. 10.

⁸² Uo. 30.

⁸³ Uo. 98.

⁸⁴ DL 74548: Nicolai, Johannis, Michaelis, Christofori et Bolfgangi filiorum quondam Francisci.

hát, hogy Ferenc legidősebb fia, Miklós örökölte apja teljes szencsei részét, fiverei kizárásával. Hogy utóbbiakkal mi lett, alább még visszatérünk rá, előbb azonban még egy nehézséget kell eloszlatnunk. Fennmaradt ugyanis Szencsei Ferenc özvegyének, Bocskai Mártának az 1510-ben készített végrendelete, amelyben következetesen *egyetlen* fiáról, Farkasról (Bolffangus) beszél.⁸⁵ Ebből arra kell következtetnünk, hogy Ferenc is legalább kétszer nősült, és első, egyelőre ismeretlen feleségétől született Miklós, János, Mihály és Kristóf, míg a másodiktól Farkas. Györgynek a jelek szerint nem voltak leszármazottai, Istvánnak egy fia, Pongrác élte meg a felnőttkort, és így előttünk áll mind a hat Szencsei, akik a 16. század első évtizedeiben sűrűn szerepelnek a forrásokban.

Szencsei János fiai közül György játszotta a legfontosabb, bár korántsem mindig világszerepet. 1492 márciusában ő is a szlavóniai urak között volt, akik Budán megérősítették a Habsburgok örökösödését.⁸⁶ Még ugyanebben az évben Egervári László szlavón bán pozsegei alispánjaként találkozunk vele.⁸⁷ 1494 tavaszán Desncei Kapitánfi György társaságában ismét a szlavón nemesség követe volt a királynál.⁸⁸ Egervári elmozdítása után a jelek szerint dominust váltott, mert 1494 folyamán már Osvát zágrábi püspök szolgálatában áll.⁸⁹ 1496. március 24-én, mint láttuk, Ulászló király Pozsonyban neki adományozta mindkét néhai Szencsei László birtokaiban rejlő királyi jogot.⁹⁰ Nem sokkal később azonban testvéreivel, Istvánnal és Ferencel, továbbá Pekri Istvánnal, Lászlóval és Lajossal, valamint Kasztellánfi Györggyel és Miklóssal együtt kegyvesztett lett, olyannyira, hogy a király eladományozta birtokaikat.⁹¹ Klaić feltételezte, hogy az esemény valamilyen módon kapcsolatban állt Corvin János lázadásával, és a dolog nem kizárt, bár egyedül Szencsei Ferenc esetében igazolható, hogy a kérdéses időben a herceg szolgálatában állt. Mivel azonban a Pekriek és Kasztellánfiak esetében ismerjük a kegyvesztés pontos okát,⁹² valószínűbb, hogy a Szencseieket is ugyanazért ítélték el, csak a vonatkozó oklevél nem maradt fenn.

A 16. század első évtizedében láthatóan elvesztett birtokai visszaszerzésének vágya motiválta a cselekedeteit. Előbb Beriszló Ferenc Szencse districtus-ban álló kastélyát foglalta el,⁹³ majd fivére és unokaöccse, Szencsei István és Pongrác birtokrészeit akarta megszerezni. Előbb Both András bán familiárisának szegődött el, kimondottan ebből a célból, majd – miután így nem boldogult – egy másik notárius bajkeverő, Beriszló Bertalan vránai perjel szolgálatába

állt.⁹⁴ Célt azonban így sem ért, és hamarosan utód nélkül távozott az élők sorából.

Fivéreiről lényegesen kevesebbet tudunk. Már volt szó Lászlóról, aki 1484-ben halt meg. Istvánról tudjuk, hogy Kasztellánfi Miklós leányát, Orsolyát vette feleségül,⁹⁵ akitől egy Pongrác nevű fia született. Bár pályafutásának egyetlen eleme sem ismert, elég tekintélyes volt ahhoz, hogy 1509-ben Bakóc Tamás érsek és Perényi Imre nádor is közbenjárjon az érdekében Kanizsai György bánnál.⁹⁶ Féltestvérük, Ferenc 1493-ban mint Kishorvát János és Bánfi Lőrinc familiárisa tűnik föl,⁹⁷ míg 1498-ban Corvin János herceg familiárisaként vett részt a rákosi országgyűlésen.⁹⁸ Első, ismeretlen feleségétől négy fia született: Miklós, János, Mihály és Kristóf. Másodszor Bocskai Péter leányát, Mártát vette feleségül, akitől Farkas nevű fia született.⁹⁹ Miklósról ugyancsak nagyon keveset tudunk: 1513-ban Battyányi Boldizsár vicebán Szencsei Miklós és Keglevics Péter közbenjárására engedélyt szabadon a hatalmaskodás miatt elfogott Sándorfalvi Török Mihályt, ami tekintélyének nyilvánvaló jele.¹⁰⁰ Később, mint arról már esett szó korábban, Beriszló Péter bán szolgálatában állt,¹⁰¹ és valamikor 1520 körül utódok nélkül hunyt el. Három testvére és a féltestvére viszont túlélte Mohácsot. János Desncei Kapitánfi Szilveszter özvegyét, Bevenyöd Katalint vette feleségül, és a kezével részt szerzett a desncei uradalomban.¹⁰² Az 1520-as években mint udvari familiáris tűnik fel.¹⁰³ Ami Farkast illeti, ő a nagyapja, Bocskai Péter örökségéből a szentlőrinci uradalmat kapta, amelyet nagykorúságáig anyai nagynénjének férje, Pekri Lajos igazgatott.¹⁰⁴ Igaz, nem az egész uradalmat birtokolta, mert abban részt szerzett Várdai László is, aki Bocskai Márta (és minden bizonnyal Szencsei Ferenc) leányát, Katalint vette feleségül.¹⁰⁵

2. A Pekri család az egyik legelőkelőbb származással büszkélkedhetett a késő középkori Szlavóniában. Bár a Tétény nemzetség eredetéről semmit nem tudunk,¹⁰⁶ birtokai alapján a gazdagabbak közé tartozott. Olyannyira, hogy Hóman Bálint a belőle kiágazott Pekri családot a Lackfiakkal egyetemben az Anjou-kori arisztokrácia csúcsára he-

⁸⁵ DL 94317.

⁸⁶ *Báró Petrichevich Horváth Emil: A Petrichevich család általános története. Első rész. I. k. 1069–1526. Bp., 1934. (A Magorovich nemzetség-beli Petrichevich család története és oklevéltára) 210.*

⁸⁷ *V. Klaić: i. m. 38.*

⁸⁸ *Jura regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae. (Ed. Ioannes Kukuljević aliter Bassani de Sacchi, Johannes) Pars I–III. Zagrabiae 1861–1862. Pars I. Privilegia et libertas regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae. Zagrabiae, 1862. 228–229.*

⁸⁹ DL 107104.

⁹⁰ DL 33326.

⁹¹ *V. Klaić: i. m. 40–41.*

⁹² Ld. alább a Pekrieknél.

⁹³ DL 21084.

⁹⁴ DL 25510.: „Idem Georgius Zemchey ante hac gessit se pro familiare Andree Both et eius viribus nitebatur possessiones et bona illa invadere et obtinere atque accipere, sed postquam apud eundem falx sua metere seu falcare non potuit divertit se ut fertur ad servicia domini prioris Aurane, cuius facultate huiusmodi invasiones et occupationes conatur attentare.”

⁹⁵ *V. Klaić: i. m. 43.*

⁹⁶ DL 25510.

⁹⁷ DF 233299.

⁹⁸ *V. Klaić: i. m. 40.*

⁹⁹ DL 94317.

¹⁰⁰ DL 101463.

¹⁰¹ *V. Klaić: i. m. 34.* Biztosan semmi köze nincs viszont ahhoz a „Szencsei vagy Vasmegyericsei” Miklós mesterhez, akivel a horvát történész azonosítja.

¹⁰² Felesége Desncei Kapitánfi Szilveszter özvegye: DL 101531, Bevenyöd Miklós leánya: *V. Klaić: i. m. 45.*

¹⁰³ *Fraknói Vilmos: II. Lajos király számadási könyve 1525. január 12.–július 16. Magyar Történelmi Társ., XXII., Új folyam 10. k. Bp., 1877. 132.*

¹⁰⁴ DL 94317., DF 255568.

¹⁰⁵ DL 101597.

¹⁰⁶ A nemzetség korai történetére ld. *Karácsonyi J.: i. m. 1003–1007.*

lyezte.¹⁰⁷ Bár Hóman osztályozási rendszerét megalapozot-
tan bírálta Engel Pál,¹⁰⁸ tény, hogy a nemzetség, amely ere-
dendően a Drávától északra telepedett meg, az Árpád-kor-
ban hatalmas birtokokat szerzett a folyótól délre, amelyek
Körös megye déli szegletétől széles ívben húzódtak a Peker
folyó mentén északkelet felé a Drávaig. A 15. században
olyan jelentős uradalmakat találunk ezen a területen, mint a
vasmegyericsi, a velikei, a garignicai, a dobrakucsai és az
aszúági, nem számítva azokat, amelyek ekkor is a Pekriek
kezén maradtak.

A nemzetség politikai szerepe arányban állt földbirtok-
vagyonával. A legtöbbször Péter vitte, a Pekri család őse, aki
szlavón bán volt 1281 és 1283 között.¹⁰⁹ Péter fia Lőrinc, a
még előkelőbb Ába nemzetségből nősült, és az ő két fiától,
Pétertől és Páltól származott le a Pekri család két ága.¹¹⁰ Pál
fia Miklós I. Lajos király idején ismét bejutott a bárók közé,
amikor a királyné pohárnokmestere lett.¹¹¹ Mind ő, mind a
fivére, István, a Báncsa nemzetségből házasodott, amelyhez
a később elhíresült Horváti fivérek is tartoztak. A jelek
szerint e házassági kapcsolat lökte a családot abba a szaka-
dékba, amelyből csak több mint egy évszázad múlva tudtak
kivergődni. Bárói ambícióikat egyszer s mindenkorra elfe-
lejthették, és végleg betagozódtak a tehetős köznemesség
földrajzilag és politikailag is behatároltabb világába.

Bár semmit nem tudunk szerepükről a Horváti-féle lá-
zadásban, sem esetleges részvételükről a későbbi ellenzéki
mozgalomban, sőt, Pekri Miklós résztvett 1402-ben a po-
zsonyi gyűlésen,¹¹² 1403-ban teljes birtokelkobzás sújtotta
őket. A királyi oklevél szavai szerint „részesek voltak Kár-
oly fia, László Zárába hozatalában, hamis koronával történő
megkoronázásában, valamint az azt követő zavargásokban”,
és ezáltal a hűtlenség bűnébe estek. Ráadásul – állítólag –
megölték rokonukat, az István korábbi házasságából szár-
mazó Miklós mestert, aki hű maradt Zsigmondhoz. Bármilyen
volt is az igazság, a Pekriek azok közé a kevesek közé tar-
toztak, akik tényleg elvesztették vagyonuk jó részét. A sú-
lyos büntetés a család mindkét ágát sújtotta: Demeter fiait:
Miklóst, Jánost és Benedeket, Miklós fia Pált, valamint Pál
fia István két fiát: Jánost és Lászlót.¹¹³ Péter ágán Demeter
fia Lőrincet és az ő fiait, Pál ágán pedig Miklós fia Miklóst
nem említette a királyi oklevél. Demeter fia Miklós, aki
1403-ban Újlaki László familiárisa volt, még a felkelés le-
verése előtt kieszközölte magának egy királyi kegyelemleve-
let,¹¹⁴ de a Pekri birtokok új tulajdonosa, Maróti János
macsósi bán, lebíráhatatlan ellenfélnek bizonyult, és 1405-

ben Miklósnak bele kellett törődnie sorsába.¹¹⁵ A család
másik ágán István fiait: Lászlót és Jánost a körösi közgyű-
lés esküdtei igazolták, azt állítva, hogy István felesége – ak-
kor még kiskorú fiaival együtt – a zavarok idején végig
néhai Garai Miklós nádor özvegyének siklósi várában tar-
tózott, és így hűtlenség bűnébe sem eshettek.¹¹⁶

Ettől kezdve Pál leszármazottai a jelek szerint a koráb-
ban Paulovinának nevezett birtoktest Garignica körül meg-
maradt darabjain éltek, míg Péter utódai a Peker folyó men-
ti birtokokon, melyeket Péter után Petrovinának nevez-
tek.¹¹⁷ Amennyire későbbi adatokból tudni lehet, mindkét
megmaradt rész viszonylag jelentős volt, de nem volt fog-
ható a Maróti János kezére került birtokokhoz, az aszúági-
hoz, valamint az éppen ekkoriban szerveződő vasmegyeri-
cseihez, amelyhez később három mezőváros tartozott. Ah-
hoz biztosan nem voltak elegendők, hogy a Zsigmond
hatalmának konszolidálását követő nyugodtabb évtizedek-
ben újabb társadalmi emelkedést alapozzanak meg. Maróti
János Zsigmond bizalmasa, udvarának egyik legbefolyáso-
sabb tagja volt,¹¹⁸ arról tehát szó sem lehetett, hogy őt vala-
miképpen a családi birtokok visszaadására kényszerítsék.
Miklós fia László mindenestre képes volt valamiféle *mo-
dus vivendi*-t találni hatalmas szomszédjával, mert 1420-
ban már Maróttal közösen kérelmezte a királytól a vala-
mikori Pekri birtokokra vonatkozó oklevelek megerősíté-
sét.¹¹⁹ Átmenetileg még bővítette is birtokait, amennyiben
1427 előtt zálogjogon bírta a mogori uradalmat.¹²⁰ A másik
ágból való Miklós fia Frank valamiképpen bejutott a ki-
rályné udvarába, és ottani szolgálatait Albert király a Pilis
megyei Tah birtok adományozásával honorálta.¹²¹ Mindez
akár egy új korszak kezdete is lehetett volna a család törté-
netében, ehelyett, a politikai viszonyok gyors változása
következtében, csaknem végveszélybe sodorta a Pekriek
megmaradt birtokait is.

Az 1440-ben kezdődő polgárháborúban Pekri Frank ér-
telemszerűen Erzsébet királyné pártját fogta, nem meglepő
tehát, hogy birtokait, egyetemben Demeter fia Benedekéi-
vel, ismét elkobozta I. Ulászló király, hivatkozva a Pekriek
részvételére a Zsigmond király elleni lázadásokban, kiegé-
szítve hűtlenségük újabb megnyilvánulásaival, amelyeket
immár Garai László macsósi bán embereként követtek el.¹²²
Ettől kezdve Franknak nem volt más választása, mint hűnek

¹⁰⁷ Hóman Bálint–Szekfű Gyula: Magyar Történet. II. k. Bp., 1936. 270.

¹⁰⁸ Engel Pál: A magyar világi nagybirtok megoszlása a 15. században. I–II. k. In: Uő: Honor, vár, ispánság. Válogatott tanulmányok. (Válogatta, szerkesztette, a jegyzeteket gondozta Csukovits Enikő.) Bp., 2003. 58. (41. jegyz.)

¹⁰⁹ Karácsonyi J.: i. m. 1005.

¹¹⁰ Ld. a 3. jegyzetben hivatkozott leszármazási táblát.

¹¹¹ Engel P.: Archontológia: i. m. I. k. 58.

¹¹² Lővei Pál: Az ország nagyjainak és előkelőinek 1402. évi oklevelén függő pecsétek. In: Honoris causa. Tanulmányok Engel Pál tiszteletére. Analecta Mediaevalia III. (Szerk. Neumann Tibor–Rácz György.) Bp.,–Pilis-csaba, 2009. (Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok, 40.) 168.

¹¹³ ZsO II/1. k. 2905.

¹¹⁴ ZsO II/1. k. 2647.

¹¹⁵ ZsO II/1. k. 3697.

¹¹⁶ ZsO IV. k. 2700.

¹¹⁷ „quondam Paulus, a quo possessiones ille Paulowyna nominantur tenuit illam partem possessionis et eam habuit per modum divisionis, ita quod possessiones que Petrowyna dicuntur cesserant alteri fratri videlicet Petro”: DL 33495.

¹¹⁸ Engel Pál: Királyi hatalom és arisztokrácia viszonya a Zsigmond-korban (1387–1437). Bp., 1977. (Értekezések a történeti tudományok köréből. Új sorozat 83.) 64. (156. jegyz.)

¹¹⁹ ZsO VII. k. 2055.

¹²⁰ DL 100453. Mivel az anyja révén is jogot tartott az uradalomhoz, feltehető, hogy előbbi a Berstyanóci Latk családhoz tartozott.

¹²¹ DL 13301.: „serenissime principi domine Elizabeth regine [...] ab eisudem infancie tempore” teljesített szolgálatok.

¹²² „diversis nostris rebellibus qui regnum hoc crudeliter igne et preda vastabant adherendo et cum eis procedendo partemque eorum signanter Ladislai de Gara bani predicti fovendo”: DL 13613. (1441. márc. 29.) 1443. április 6-án Bécsújhelyen találjuk a gyermek V. László párhívei között: DF 241898.

maradni a gyermek V. Lászlóhoz, és a Pál-ághoz tartozó rokonai akaratlanul is csaknem osztoztak a sorsában. A néhai Maróti János bán fia, László, I. Ulászló egyik legfontosabb párthíve volt, és tisztában lévén azzal, hogy Pekri Frank továbbra is Erzsébet királynő környezetéhez tartozik, hűtlenség címén felkérte magának Ulászló királytól Pekri Miklós fia László maradék birtokait is, amelyeket nyilván már korábban kiszemelt magának.¹²³ Megmenekülését annak köszönhetette, hogy a szlavóniai nemesség testületileg közbenjárt érdekében a királynál,¹²⁴ és képes volt biztosítani egy másik befolyásos báró, Marcali Imre támogatását is.¹²⁵ Nyilván ennek volt köszönhető, hogy ugyanekkor Pekri János fia Lászlót is különös védelmébe vette a király.¹²⁶ 1444-ben ugyan Lőrinc fiainak: Domonkosnak és Mihálynak sikerült visszacserélniük Maróti Lászlótól néhány Petrovinához tartozó birtokrészt,¹²⁷ a család hanyatlása mégis megállíthatatlannak tűnt. 1450 után Péter ágán egyedül Lőrinc fiai és az ő utódai éltek tovább, míg Pál ágán László és az ő leszármazottai; mivel a gyakorlatban semmiféle együttműködés nem mutatható ki közöttük, érdemes őket egyenként nyomon követni.

A Páltól leszármazott ág sorsát minden jel szerint László leánya, Zsuzsanna házasságai határozták meg, dacára annak, hogy két bátyja is volt. Ő először a Zágráb megyei Gorica Mártonhoz ment feleségül, aki a Cillei grófok szolgálatában állt.¹²⁸ 1446 telén és tavaszán, talán összefüggésben a Szlavóniában éppen ekkor végbemenő uralomváltással, Pekri László a korban is szokatlanul durvának számító hatalmaskodásokat volt kénytelen elszenvedni, részben a Décei Rohfiak, részben a Marótiak részéről. Ezek során nemcsak épülő kastélyát rombolták le, hanem a birtokait is módszeresen kirabolták.¹²⁹ Minden bizonnyal ennek volt következménye, hogy 1447 májusában Pekri László a fia, Miklós nevében is elzalogosította garignicai részeit a tulajdon leányának és a férjének, Gorica Mártonnak.¹³⁰ Ez az egyszerű jogügylet később hosszú pereskedés forrása lett, és végső soron odavezetett, hogy a garignicai uradalom végleg elveszett a Pekriek számára. László másik fia, János, akit a zálogosító oklevélben nem is említettek, erőszakkal foglalta el az uradalom részeit két évvel később,¹³¹ míg Gorica Márton, akinek Pekri Zsuzsannától nem születtek gyermekei, Klára és Margit nevű nővéreinek adta garignicai

birtokait.¹³² Az utóbbiak nevében férjeik: Kustyer Mátyás és Konzskai Péter ugyancsak jogot formáltak tehát az uradalomra. A közös veszedelem összehozta Pekri László két fiát, Miklóst és Jánost, akik 1452-ben 3000 forintért eladták az uradalom őket megillető részének felét Szentmártoni Nagy Simonnak és a fiainak.¹³³ Nagy Simon Hunyadi János kormányzó embere volt a régióban, nem meglepő tehát, hogy az ügy hamarosan politikai dimenzióba emelkedett. Gorica Márton halála után Pekri Zsuzsanna Cillei Ulrik szlavón bán egyik vezető familiárisához, Paschingar Kristófhhoz ment feleségül. Paschingar V. László királytól engedélyt kapott arra, hogy Garignicán kastélyt emeljen magának, és az erősség 1456 előtt el is készült. Ezen év késő tavaszán ugyanis Nagy Simon társaival együtt megtámadta azt, és a maga számára foglalta el. Az állítólagos felbujtók között találjuk Pekri János özvegyét, Annát, valamint új férjét, Kosztolányi Fejér Osvát korábbi pozsegavári várna gyot. A Cillei grófok zsoldosvezére, Jan Vitovec hamarosan visszafoglalta a kastélyt, visszaadta Paschingar Kristófnak és feleségének.¹³⁴ Utóbbiak 1458 áprilisában megegyeztek Fejér Osváttal, és megfelezték egymás között Garignica tartozékait; egyszersmind abban is megállapodtak, hogy a továbbiakban közösen védelmezik jogaikat Kustyer Mátyással és Konzskai Péterrel szemben.¹³⁵

1463-ban Pekri Zsuzsanna és a férje kénytelen volt elzalogosítani a garignicai uradalom harmadát Kustyer Mátyásnak azon 425 forintnyi összeg fejében, amelyet utóbbi még Gorica Mártonnak adott kölcsön, hogy visszaválthassa Zsuzsanna részeit, de csak részben tudták visszafizetni.¹³⁶ A megállapodást Fejér Osvát és mostohafia, Pekri (János fia) Miklós sem tartotta be: alighogy birtokbavették garignicai részeit, visszahívták Nagy Simont, akkor fejrői várna gyot, majd – homályos körülmények között – egy olyan incidenst provokáltak, amelynek nyomán Vitovec bán megcsönkította Paschingart, aki, talán a sebesülésétől, talán a megaláztatástól, hamarosan meg is halt.¹³⁷ Halála után özvegye további garignicai részeit idegenítette el Kustyer Mátyásnak, nem törődve sem saját gyermekei, sem Pekri Miklós érdekeivel.¹³⁸ Hamarosan azonban újra férjhez ment, mégpedig egy Zelnycza-i/Zelancza-i János nevű emberhez. Jól tükrözi az a tény, hogy egy ízben a nem kimondottan előkelő Jakószerdahelyi Péter familiárisaként említik.¹³⁹ Ahhoz nyilvánvalóan nem volt elég tekintélyes, hogy Pekri Zsuzsanna érdekeit képviselni tudja, különösen Pekri János fia Miklós halála után, amikor nemcsak a Péter ágá-

¹²³ Már 1439-ben tiltakoznak a Pekriek: DL 103592.

¹²⁴ DL 103594.

¹²⁵ DL 102092. Marcali Imre a Száva menti táborából kéri Rozgonyi Simon főkancellárt, hogy járjon közben Ulászló királynál Pekri László birtokainak visszaadása érdekében.

¹²⁶ DL 44315. (1441. jún. 29.) „fideles nostros egregium Ladislaum filium Johannis de Pwkr alias de Garygnycha, item [...] Ladislaum filium Jose de Cristhalowcz puerum orphanum uti nobis dicitur in etate constitutum tenera et puerili [...] simulcum univervis possessionibus, hereditatibus porcionibusque et juribus possessionariis”.

¹²⁷ *Csánki D.*: Körösmegye i. m. 41.

¹²⁸ László fia, 1438-ban a Cilleiek familiárisaként vesz részt a Zágráb városa elleni támadásban. *I. B. Tkalčić*: i. m. II. k. 137–138.

¹²⁹ DL 103608.

¹³⁰ DL 103610.

¹³¹ DL 102110.: „centum minus una sessiones jobagionales populosas videlicet et quasdum ex eisdem desertas in possessione ipsorum Garignicha vocata et suis pertinenciis” foglalt el.

¹³² DL 103633.

¹³³ DL 103626.

¹³⁴ Az ügyre ld. *Pálosfalvi Tamás*: Vitovec János. Egy zsoldoskarrier a 15. századi Magyarországon. *Századok*, 135 (2001) 436–439.

¹³⁵ DL 107001.

¹³⁶ DL 103668.

¹³⁷ DL 103671. 1464. március 20-án Paschingar már néhai: DL 103675.

¹³⁸ DL 103675.

¹³⁹ DL 102203.: Johannes de Zelancza eotunc familiaris quondam Petri filii Blasii de Jakozerdahel maritus vero nobilis domine Suska vocate filie quondam Ladislai de Pekar. Később mint Garignicai János is feltűnik: DL 106999.

ból származó rokonai jelentkeztek ismét igényeikkel,¹⁴⁰ hanem olyan befolyásos urak is felkérték a királytól Garignicát, mint a Maróti fivérek és Csupor Miklós.¹⁴¹ Nyilván ez magyarázza, hogy 1468 februárjában Zsuzsana asszony maradék, harminc jobbágytelekre rúgó részét is elzalogosította Kustyer Mátyásnak.¹⁴²

Paschingar Kristóf és Pekri Zsuzsanna házasságából négy gyermek ismert; a két fiú, János és Kristóf minden biztonnal fiatalon elhalálozott, mert eltűnnek forrásainkból. A két lány közül az egyik, Ilona, Pozsegai Miklóshoz ment feleségül,¹⁴³ aki Ernuszt János bán familiárisaként került Szlavóniába. Neki a jelek szerint ismét sikerült egyesítenie Garignica tartozékait, mivel időközben örökös nélkül elhunyt Kustyer Mátyás is.¹⁴⁴ Pozsegai halála után Ilona egy másik előkelő szlavóniai nemes, Desnicei Kapitánfi András vicebán felesége lett, aki éppen házassága révén próbálta megszerezni a garignicai uradalmat. Törekvése azonban Mátyás király érdekeivel ütközött, és végül nemcsak Garignicáról kellett lemondania, hanem még desnicei részeit is elvesztette.¹⁴⁵ Halála után Ilona harmadszor is férjhez ment, ezúttal egy sokkal kevésbé tekintélyes helyi nemeshez, Csezmicsei Jánoshoz. Halála előtt a garignicai uradalomra vonatkozó okleveleit átadta férjének és utóbbi barátjának, Szentmihályi Pálfi Bálintnak, arra kérve őket, hogy továbbítsák azokat nővérének, Paschingar Dorottyának, Orehovci Mihály feleségének. Ők azonban a kérés teljesítése helyett megtartották az okleveleket, sőt Pálfi Bálint rájuk támaszkodva megpróbálta a királytól a maga számára kieszközölni az uradalmat.¹⁴⁶ Törekvései nem vezettek sikerre, mert Garignica 1491-től kezdve folyamatosan a Battyányi család tulajdonában maradt.

A ránk maradt források sajátos eloszlásából következően sokkal kevesebbet tudunk a Pétertől leszármazott ág sorsáról. Az bizonyosnak tűnik, hogy valamennyi Pekri, aki az 1460-as évektől szerepel forrásainkban, Demeter fia Lőrincről, illetve az utóbbi két fiától, Lőrincről és Mihálytól származott. A család helyzete az 1403 és 1440 utáni évek megpróbáltatásai nyomán nem lehetett valami kedvező; a hanyatlás kétségtelen nyomát kell látnunk abban a tényben, hogy 1442-ben Lőrinc fia Lőrincet egyenesen Szencsei János familiárisai között találjuk.¹⁴⁷ Hozzá kell tenni, hogy a

család birtokai a hatalmas veszteségek ellenére is jelentősek maradtak: 1495-ben Petrovinán 220 adózó portát írtak össze, ami regionális szinten soknak mondható.¹⁴⁸ Ennek ellenére 1442 után több mint két évtizedig semmit nem halunk Lőrincről és a fiairól, akik teljesen eltűnnek a forrásainkból. Legközelebb 1469-ben, János fia Miklós halála után kerülnek a szemünk elé, amikor Pekri Mihály fia Miklós és Petrovinai Lőrinc fia Miklós – a jelek szerint erőszakkal – elfoglalta elhunyt rokonuk garignicai részeit.¹⁴⁹

1474-ben Pekri Miklóst és Ferencet,¹⁵⁰ 1478-ban Mihály fia Miklóst és Lőrinc fia Miklóst sorolták fel a szlavón nemesség képviselői között,¹⁵¹ majd 1490-ben ismét Ferenc képviselte rokonait a helyi nemesség gyűlésén.¹⁵² A két Miklós egyike mint Körös megyei választott nemesi esküdt tűnik fel a Mátyás király által 1481-ben tartott zágrábi közgyűlésen.¹⁵³ 1486-ban, miután a vasmegyericsei kastély és uradalma a Paksi család birtokába került, Lőrinc fia Miklós fiai: István, Miklós és László kísérletet tettek régi birtokuk visszaszerzésére, minden biztonnal abból a feltételezésből kiindulva, hogy az új tulajdonosok – ellentétben a Drágfiakkal – legyűrhető ellenfelek; ha így volt, csalódnuk kellett.¹⁵⁴ Ugyanakkor valószínűnek látszik, hogy legkésőbb az 1490-es évek elejére valamilyen erősséget emeltek petrovinai birtokukon.¹⁵⁵ Figyelemre méltó, és a család múltja szempontjából méltatlanul mondható, hogy Ferencet 1492-ben csupán harminchetediként sorolták fel a horvát és szlavón nemesség képviselői között,¹⁵⁶ és 1493 januárjában, amikor egy vizsgálat nagyszámú nemeset sorol fel a körösi törvényszéken, ugyanöt egyszerű nemesként említik, miközben a hasonló vagyonú Bocskai Péternek, Kapitánfi Györgynek vagy éppen Gorbonoki Istvánnak az oklevél írója szerint kijárt a vitézítő cím.¹⁵⁷ Valószínű ugyanakkor, hogy 1500 körül Pekri László már valamiképpen királyi szolgálatban állt, ekkor ugyanis „a király úr embereivel és zsoldosaival” követett el hatalmaskodást, talán azokkal, akik Jajcában állomásoztak. A dolog – meglehet – összefüggésben állt a fivére, Lajos pályafutásával.¹⁵⁸

Pekri Lajos, a család későközépkori történetének legfontosabb alakja, és Mohács utáni felemelkedésének megalapozója, minden előzmény nélkül bukkan elénk 1493 augusztusában, amikor Bajnai Both János és Derencsényi

¹⁴⁰ DL 103716.

¹⁴¹ DL 103693.

¹⁴² DL 45278.

¹⁴³ DL 100829.: egregius Nicolaus de Posega capitaneus castris Sthrygo sponsus nobilis puella Elena vocata filie quondam Christofori Passyngar de Garygnycza ex nobili domina Swsko vocata filia quondam Ladislai de Peker progenite.

¹⁴⁴ Kustyer Mátyás már jóval halála előtt megállapodott Csupor Miklóssal, hogy eltartás fejében rá hagyományozza birtokait, de később megmondta magát (DL 25363.). Egyetlen ismert gyermeke, Margit, Grebeni Pálhoz ment feleségül, de még apja életében meghalt (DF 274949.).

¹⁴⁵ Az ügyre ld. *Pálosfalvi Tamás*: Grebeni Hermanfi László alnádor. Egy tekintélyes szlavón köznemesi politikus pályaképe (Első közlemény). *Századok*, 141 (2007) 858–860.

¹⁴⁶ DL 107100.: „per huiusmodi indebitam retentionem ipsarum litterarum et litteralium instrumentorum fraude concepta annotatam possessionem Garignicza cum suis pertinenciis per regiam maiestatem sibi dari et conferri procurasset pretendens easdem possessiones sibi ipsi posse appropriare.”

¹⁴⁷ DF 255717.

¹⁴⁸ Pekri Ferenc, Lajos és István kezén: *J. Adamček–I. Kampuš*: i. m. 9–10.

¹⁴⁹ DL 103716.

¹⁵⁰ DF 252056.

¹⁵¹ DF 252069.

¹⁵² DF 252108.

¹⁵³ *Tringli István*: Az 1481. évi szlavóniai közgyűlés. In: Tanulmányok Borsa Iván tiszteletére. (Szerk. Csukovits Enikő.) Bp., 1998. 314.

¹⁵⁴ DL 33495.

¹⁵⁵ 1493-ban a Pekriek petrovinai népei között említenek egy Barnabás várnagyot (*Barnaba castellano*) (DF 271779.). Valószínűleg arról a kastélyról van szó, amely – tudomásom szerint – 1523-ban bukkan fel először Kalinovc néven, és biztosan Petrovinán állt: „castellum Kalynowcz vocatione ac totales porciones possessionarias in possessionibus Pethrowyna ac Blagay vocatis ac cunctas pertinencias ad idem castellum spectantes” (DF 27175/92–93.).

¹⁵⁶ Ld. a 86. jegyzetet.

¹⁵⁷ DF 233293.

¹⁵⁸ DL 34148.: „assumptis sibi ipsi quampluribus gentibus et stipendiariis regie maiestatis”

Imre szlavón bánok egyik helyettesüknek nevezték ki.¹⁵⁹ A dolog előzményeiről, Pekri Lajos előéletéről semmit nem tudunk. 1486-ban nem sorolják fel Lőrinc fia Miklós fiai között, 1493-ban mégis egyikük, jelesül László *carnalis* fivérének mondják.¹⁶⁰ Figyelembe véve, hogy 1493-ban vicebán lett, hét évvel korábban minden bizonnyal nagykorú volt már, feltehető tehát, hogy apjának egy másik házasságából született. Bármi is volt a helyzet, elég megbízhatónak bizonyult ahhoz, hogy az 1493 végén kinevezett új bán, Kanizsai László is átvegye a szolgálatába.¹⁶¹ Ezt követően néhány évre ismét szem előtt tűnik, és ennek okát nem is kell találgatnunk: Pekri Istvánnal és Lászlóval, valamint a két Kasztellánfival együtt fegyveresen támadt a szlavón adó behajtásával megbízott Kenderesi Andrásra és embereire, amivel hűtlenségbe esett, és legalább átmenetileg elveszítette birtokait.¹⁶² A birtok- és kegyvesztés nem tartott sokáig, és Lajos úr pályafutása tovább ívelt felfelé. Ebben, de talán már első vicebáni kinevezésében is, minden bizonnyal jelentős szerepet játszott házassága és a vele járó anyagi gyarapodás: a sokszoros vicebán Bocskai Péter egyik lányát, Erzsébetet vette ugyanis feleségül.¹⁶³ 1504-ben már saját várnagyot tartott a raszinyai kastélyban,¹⁶⁴ kezén tartotta a tartozékok felét,¹⁶⁵ és megszerezte az ugyancsak Bocskai Péter örökségét képező kusterolci uradalmat is, szintén kastéllyal.¹⁶⁶

1503-ban már maróti (Valkó megye) várnagyként találkozzunk vele, nyilván Corvin János herceg szolgálatában állt.¹⁶⁷ Az utóbbi halála után visszatért a Kanizsai családhoz, akik a Zágráb megyei Sztenicsnyák várnagyává nevezték ki.¹⁶⁸ Mikor aztán az udbinai csatában oszmán fogságba esett Both János bán fivéré, Andrást nevezték ki szlavón bánnak, magától értetődően vette maga mellé helyettesnek Pekri Lajost, fivére korábbi vicebánját. Ezzel kezdetét vette utóbbi életének minden bizonnyal legkalandosabb szakasza. Ura leváltásáig, vagyis 1507 végéig tartott „hivatalos” szolgálata, ő azonban azt követően is hű maradt a bánhoz, hogy az nyíltan szembefordult a királyi udvarral. Both András leváltása után is önmagát tekintette a legitim szlavón bánnak, Pekri Lajost pedig a vicebánjának. Utóbbi segítette neki behajtani a szlavóniai adót, és fokozatosan Both mindenevévé vált, különösen a bán betegeskedései idején. 1509-ben kétszáz lovas élén a Szávától délre portyázott, majd közvetítőként működött Both és a szlavóniai nemesség között. Valamikor 1511 szeptembere előtt Bosnyák Illés társaságában a vicebáni hivatalba is visszatért, jóllehet csak igen rövid időre. Ezek után nem csoda, hogy Both András halála

után mint annak vezető familiárisa és kapitánya kulcsszerepet játszott a szlavóniai és horvátországi helyzet rendezésében. 1512 szeptemberében a magyar kormányzat az ő kezében hagyta Bihács kulcsfontosságú várát, amíg a néhai bán özvegyével létrejön a megegyezés, és ő maga is megkapja elmaradt fizetését.¹⁶⁹

Míndeközben nem feledkezett meg szlavóniai birtokainak gyarapításáról sem. Nemcsak Bocskai Péter vejeként szerzett részt apósa örökségében. Péter egy másik lánya, Márta, Szencsei Ferenchez ment feleségül, és a házasságból egy Farkas nevű fiú született. Bocskai Márta végrendeletében sógorát, Pekri Lajost bízta meg fia érdekeinek védelmével,¹⁷⁰ aki nem is késlekedett a szentlőrinci uradalom és a rajta álló kastély birtokba vételével, amelyet egy darabig mint Szencsei Farkas „gyámja és védelmezője” igazgatótt.¹⁷¹ Szerencsés kézzel választott házastársat a gyermekeinek is. Az egyik fia, János, Gudovci István lányát, Erzsébetet vette feleségül, és a kezével megszerezte a néhai Gudovci Péter mester két kastélyból és több száz jobbágytelekből álló örökségét.¹⁷² Pekri János és Lajos a nagyanyjuk, Kasztellánfi Margit révén, igaz, sokadmagukkal együtt, a szentléleki uradalomban is részt szereztek Kasztellánfi Miklós halála után.¹⁷³ Pekri Lajos lánya, Ilona, a néhai Marcinkó vicebán fivéréhez, Predrihoi Jánoshoz ment feleségül, aki más rokonok híján apósára és a fiaira ruházta a Varasd megyei Oszterc várát és tartozékait.¹⁷⁴ Egy másik, ismeretlen nevű lány Megyericsi Kristóf felesége lett.¹⁷⁵ E javak egy része csak átmenetileg volt a Pekriek kezén, hiszen Szentlőrinc visszakérült Szencsei Farkashoz, Oszterc pedig Pekri Ilona kezével később Bradács Imre birtokába jutott.¹⁷⁶ Mégis érdemes rögzíteni, hogy az 1510-es évek első felében Pekri Lajos a fiaival együtt egy várát és legalább féltucat kastélyt uralt, a hozzájuk tartozó sok száz jobbágytelekkel, vagyis ismét az országrész nemességének élvonalába emelkedtek.

Pekri Lajos fiai közül a legidősebb, János apja nyomdokaiba lépett, és Kanizsai László szolgálatában sztenicsnyáki várnagy lett.¹⁷⁷ 1525-ben azonban már a fivérével, Miklóssal együtt Tahi János bán szolgálatában találjuk.¹⁷⁸ Ami a Mohács után nagy jövőre hivatott ifjabb Pekri Lajost illeti, ő udvari familiárisként szolgálta királyát, ami ekkor már természetesen nem jelentett mást, mint hogy a végeken

¹⁵⁹ DF 231882. Társa Décei Roh Bernát.

¹⁶⁰ DF 271779.

¹⁶¹ 1493 decemberében is még ő a vicebán (DL 20102), 1494 márciusában már Kanizsaié, társa Turóci Bernát (DL 104006.).

¹⁶² DL 20495. Az oklevélre Neumann Tibor hívta fel a figyelmemet, segítségét ezúton is köszönöm.

¹⁶³ Pl. DF 276909.

¹⁶⁴ DF 256008.

¹⁶⁵ 1507-ben összesen 100 jobbágytelket birtokol a raszinyai uradalomban, szemben Kecser Ferenc 61 és Bocskai István 45 portájával. *J. Adamček–I. Kampuš*: i. m. 27.

¹⁶⁶ *J. Adamček–I. Kampuš*: i. m. 51.

¹⁶⁷ DF 276738., az adatot kollégámnak, Horváth Richárdnak köszönöm.

¹⁶⁸ DL 26120.

¹⁶⁹ Both András és Pekri Lajos kapcsolatára, utóbbi hivatalviselésének adataira ld. *Pálosfalvi Tamás*: Bajnai Both András és a szlavón bánág. Szlavónia, Európa és a törökök, 1504–1513. In: *Honoris causa* i. m. 251–299., passim.

¹⁷⁰ DL 94317.

¹⁷¹ „Lodovicum de Pekar tutorem eiusdem castelli et bonorum Wolfgangi filii quondam domine Marthe” (DF 255568.); „egregiorum Wolfgangi filii quondam domine Marthe filie olim Petri Bochkay de Razyna sive de Zenthlerynetz et Lodovii de Pekar tanquam tutoris et defensoris eiusdem Wolfgangi” (DF 262164.).

¹⁷² DL 25625., 24107., DF 277175/18–19.

¹⁷³ DF 232597., 261910.

¹⁷⁴ DF 232371.

¹⁷⁵ *Monumenta Habsburgica Regni Croatiae, Dalmatiae, Slavoniae*. Vol. I. 1526–1530. (Uredio Emilij Laszowski.) Zagrabiae, 1914. 218., 240.

¹⁷⁶ DF 232533.

¹⁷⁷ DL 25685.

¹⁷⁸ DF 277175.

tevékenykedett a király zsoldján.¹⁷⁹ 1525-ben Szlavónia kapitányaként említik. A két legfiatalabb fiú, Farkas és Zsigmond, akiket 1513-ban sorolnak fel,¹⁸⁰ nyilván koránál fogva nem játszott számottevő szerepet 1526 előtt.

Szólnunk kell még Lőrinc fia Miklós fia Istvánról, idősebb Lajos másik féltestvéréről (amennyiben igaz a feltételezésünk, hogy tényleg más anyától születtek). Róla annyit tudunk, hogy igen távolról, Nyitra megyéből házasodott: Sóki Margitot vette feleségül. Sóki Zsigmond lányát, Margitot 1505-ben már Pekri István feleségeként említik,¹⁸¹ de utóbbi a jelek szerint nem költözött felesége birtokaira, mert egyetlen említéskor, az 1510-es években, éppen a boszniai várak védelmében volt elfoglalva mint Beriszló Péter bán familiárisa.¹⁸² 1520 előtt halt meg, és úgy látszik, csak négy lány maradt utána. Özvegye megpróbált számukra részt szerezni a szlavóniai Pekri birtokokban, de úgy tűnik, sikertelenül.¹⁸³

Még nehezebb helyzetben vagyunk Lőrinc fia Mihály leszármazottait illetően, és a források problémáját még az azonosítás nehézségei is fokozzák. Nemcsak Lőrinc fia Miklósnak, hanem Mihály fia Miklósnak is volt ugyanis István nevű fia, és csak a Mihály név ismétlődése alapján tudjuk nagy valószínűséggel elkülöníteni őket. Úgy tűnik tehát, hogy Mihály fia Miklós fia István az, akinek felesége 1492-ben egy Hedvig nevű asszony volt, egy tekintélyes Temes megyei nemes, Bizerei Miklós lánya.¹⁸⁴ Ez a házasság talán arra utal, hogy az ország délkeleti végein tevékenykedett, de hogy miképpen került oda, nem tudjuk.

Azt viszont tudjuk, hogy az ő fia volt Pekri Mihály,¹⁸⁵ aki öröklés jogán igényt tartott a Temes megyei Rékasra,¹⁸⁶ és egy ízben onnan is nevezték.¹⁸⁷ Mihály egy másik előkelő Temes megyei nemes, Csornai Mihály leányát, Sárát vette feleségül, akitől egy fia, Gábor született;¹⁸⁸ ő lett Mohács után a család erdélyi ágának megalapítója. Mihály 1523-ban már néhai, ekkor özvegye a másik Pekri István özvegyét tiltotta a Körös megyei birtokok felkérésétől. A Bizereiek és a Csornaiak, akárcsak a Sókiaiak, vagyonukat tekintve nagyjából egy szinten álltak a Pekriekkel,¹⁸⁹ vagyis ebből a szempontból a házasság beleillik a Pekriek egyébként nem túl jól ismert házassági politikájába.

Ami Ferencet, István nagybátyját illeti, róla csupán egyetlen dolgot tudunk, jelesül azt, hogy 1493-ban Garazdinci Pál lánya, Dorottya volt a felesége.¹⁹⁰ Pál a Vajk nemzetségből származott le, amelyik ugyanúgy a 13. század óta mutatható ki Körös ezen részén, mint a Tétények. Ferencet egy ízben mesternek címezték, ami ekkoriban már a magasabb iskolázottság jele, de hogy hol szerezte, és mit kezdett vele, sajnos egyelőre rejtély. Egy ízben, 1472-ben, mint különleges kúriai kiküldött szerepel.¹⁹¹

A Pekri család egy további tagját egyelőre nem sikerült még körülbelül sem hozzáilleszteni a családfához. Egy másik Pekri Mihály 1518–1523-ban mint bácsi kanonok tűnik fel;¹⁹² a neve alapján bizonyos, hogy a minket érdeklő családhoz tartozott, de hogy pontosan melyik ághoz, és mikor lépett egyházi pályára, nem tudható.

¹⁷⁹ *Fraknoi Vilmos*: II. Lajos király számadási könyve i. m. 163.

¹⁸⁰ DF 232367.

¹⁸¹ DF 267897. A Pekri István házasságára vonatkozó okleveleket Neumann Tibornak köszönöm.

¹⁸² 1516: DL 75785.: „in nostris (sc. regis) et tocius regni nostri serviciis cum fidele nostro reverendo in Christo patre domino Petro Beryzlo episcopo ecclesie Wesprimiensis ac regnorum nostrorum Dalmacie, Croacie et Sclavonie bano domino scilicet suo in defensione castrorum nostrorum Boznensium occupatus”

¹⁸³ DF 277175/92–93.

¹⁸⁴ DL 19618. Az adatért Neumann Tibor barátomnak tartozom köszönettel.

¹⁸⁵ DL 59940.

¹⁸⁶ DL 106083/221. Rékas részben a Bizereieké: *Csánki D.*: Magyarország történelmi földrajza i. m. II. k. 19.

¹⁸⁷ DL 106083/250.: Michaelis Pewkry de Rekas

¹⁸⁸ DL 106083/221., DF 277175/92–93.

¹⁸⁹ A Sóki családra ld. *Neumann Tibor*: A Korlátköviak. Egy előkelő család története és politikai szereplése a 15–16. században. Győr, 2007. (A Győri Egyházmegyei Levéltár Kiadványai. Források, feldolgozások, 5.) 31–32.

¹⁹⁰ DL 34333.

¹⁹¹ DL 17340.; DF 277175/153.

¹⁹² DL 36814., 25637.

A Szencsesei Család Leszármazása

